

KUTATÁSTÖRTÉNET

Egy kutatás hét éve

A háromrészes Orion-kutatásról

FRIESZ-KOVÁCS KAMILLA¹

ABSZTRAKT

A 20. század Hangja Archívum és Kutatóműhely kezelésében levő gyűjtemény egyedülálló lehetőségeket kínál a társadalomkutatók számára. Az idő múlásának természete révén egyszeri, megismételhetetlen és visszahozhatatlan pillanatok végtelennek tűnő sora várja kutatók tömegeit, hogy új szemlélettel, friss rálátással vegyék kezükbe az egykori vizsgálatokat. A gyűjtemény nem csupán a 20. századból fennmaradt kutatások anyagainak idézésére, hivatkozására nyújt lehetőséget. Tervezhetjük azok újraelemzését vagy akár folytatását, ismétlését is.

A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából, H. Sas Judit vezetésével végzett Orion-kutatás az archívum egyik olyan kincse, mely a munkáséletmód területe iránt elkötelezett kutatók számára kínál forrást. Tanulmányomban az írógéppel írt, eredeti forrásanyagok rendezésétől és digitalizálásától kezdve, a kutatás részbeni megisméltéséig terjedő legfontosabb személyes gyakorlati tapasztalataimról számolok be.

Az államszocializmus tilalomfái között nehéz munkával lavírozó kutatók olyan örökséget hagytak ránk, mely kitüntetett figyelmet érdemel. Hiszem, hogy ezen kutatók a 21. századból visszatekintve is megérdemlik a figyelmet, és hogy kutatásaik alapját képezzék napjaink vizsgálatainak.

KULCSSZAVAK: Orion vállalat, Orion-kutatások, H. Sas Judit

ABSTRACT

Seven years with Orion

The collection managed by the Voices of the 20th Century Archive and Research Group offers unique opportunities for social researchers. Due to the nature of the march of time, a seemingly endless series of one-time, unrepeatably and irreclaimable moments awaits the masses of researchers so that they take the old research with a new approach and a fresh perspective.

The collection does not only provide a chance to quote and refer to the research materials that have remained from the 20th century. We can plan to re-analyze or even to continue or repeat them. Researchers maneuvering through the restrictions of state socialism have left us a legacy that deserves special attention. I believe that these researchers deserve attention looking back even from the 21st century, and that their research should form the basis of today's research.

As a result of the change of regime, social environment and everyday life have changed significantly. Countless aspects of the transformation affecting the whole of people's lifestyle

¹ ELTE TáTK Interdiszciplináris Társadalomkutatások Doktori Program, kovacskamilla.to@gmail.com

KUTATÁSTÖRTÉNET

have remained unexplored to this day, although studying and processing them would be urgently needed.

The Orion research, commissioned by the Hungarian Academy of Sciences and led by Judit H. Sas, is one of the treasures of the archive which offers sources for researchers dedicated to the field of the life of workers. In my study, I give an account of my most important personal practical experiences, from the sorting and digitization of original source materials written by typewriter to the partial repetition of research.

KEYWORDS: Orion Company, The research of the Orion Electric Company, Judit H. Sas

A 20. Század Hangja Archívum és Kutatóműhely² kezelésében levő gyűjtemény minden kezdő és haladó társadalomkutatónak – legyen az illető antropológus, szociológus, közgazdász vagy történész – értékes kincsek tára lehet. Az Archívum az idő múlása révén megismételhetetlen és visszahozhatatlan pillanatok tárháza, olyan társadalomtörténeti forrásbázis, mely lehetőséget kínál hivatkozásokra, újraelemzésre vagy akár az egykori kutatás folytatására/megisméltésére is. Írásom az Archívum birtokában levő kétrészes Orion-kutatássorozat részbeni megisméltésének és folytatásának legfontosabb módszertani tapasztalásait mutatja be.

1978–1981 között a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Intézetének megbízásából H. Sas Judit vezetésével kvalitatív kutatás készült. A felmérésben további 18 elismert kutató is részt vett: Andrássyné Szabó Emőke, Bajovics Róza, Csanád Györgyné, Diósi Pál, Hadházy Ágnes, Hanák András, Hanák Gábor, Herczog Mária, Heleszta Éva, Heleszta Sándor, Horváth Albert, Józsa Judit, Mihancsik Zsófia, Papp Mária, Örkény Antal, Romvári Klára, Schulek Adrienne és Szántó Zsuzsanna.

A kutatók az államszocializmus szlogenjét kívánták tesztelni. Arra voltak kíváncsiak, hogy mennyire igaz a hangzatos kijelentés, miszerint *a munkásosztály a hatalom*. A végeredmény egy nagyszabású kutatás lett, melyet az akkor magyar állami tulajdonban levő Orion vállalat dolgozói között bonyolítottak. A közel 5000 főt foglalkoztató gyár alkalmazottai közül 45 dolgozót választottak ki. A kiválasztás során a megkérdezettekkel szemben támasztott feltételek a következők voltak: legyen budapesti lakos; életkorát tekintve 25–35 év közötti legyen; valamint legyen saját családja (férje/felesége és legalább egy gyermeke). A kiválasztási szempontokkal a kutatók célja a munkásosztály elit rétegének megtalálása volt.

A fenti szempontok alapján kiválasztott 45 dolgozón túl, a férjeket/feleségeket is bevonták a kutatásba, melynek eredményeként 90 fős minta született. Minden résztvevővel egy éven át tartó folytatásos kutatást végeztek otthonaikban. A kutatók minden hónapban ellátogattak a kiválasztott családokhoz, ahol külön-külön interjút bonyolítottak a férjekkel és a feleségekkel. Első lépésként egy részletes életútinterjút készítettek mindenkivel. Ezt követően a havonkénti látogatás alkalmával a kutatók

² Az OSA Archívummal együttműködve.

KUTATÁSTÖRTÉNET

nem konkrét kérdésekkel érkeztek interjúalanyaikhoz, hanem arra voltak kíváncsiak, hogy maguk az interjúalanyok milyen fontos változást, élményt éltek át az elmúlt hónapban. Így születtek meg az úgynevezett *Mi történt?* típusú interjúk, melyekben a kutatók interjúalanyaikat az életükben bekövetkezett fontos eseményekről beszélgették. A téma tehát kötetlen volt. A megkérdezett múlt, hogy a hónap mely történéseit kívánta kiemelni és miket nyilvánított érdektelennek. Ennek következtében az érintett területek rendkívül színesek és sokrétűek. Szó esik az Orionban megélt termelési hajráktól kezdve, az exbarát erőszakos viselkedésén át, az anyós okozta kellemetlenségekig szinte mindenről. A kutatók a következő hónapok során nyomon követték, hogy a korábban felvetett témák miként alakultak: hogy bonyolódtak tovább vagy záródtak le. Ennek rögzítésére az interjúkat követően külön dokumentumokat hoztak létre *Esemény első említése* vagy *További alakulást összefoglaló adatgyűjtő ív*, illetve *További összefüggést tartalmazó adatgyűjtő ív* címmel.

90 ember egy éven át történő ilyen szintű nyomon követése óriási mennyiségű anyagot eredményezett. A kutatók az interjúk végeztével a hanganyagokat írógéppel rögzítették. A 20. Század Hangja Archívum és Kutatóműhely, valamint az OSA Archívum érdeme, hogy ezek az eredeti forrásdokumentumok fennmaradhattak. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a teljes kutatási anyagnak csupán a töredékét tudták megmenteni. A megkérdezett 90 személyből 25 főről maradt fent valamilyen információ. Van, akinek csak az életútinterjúja érhető el, de teljes nyomon követés is rendelkezésünkre áll: van olyan család, akinél megtalálhatóak 12 hónapon át a *Mi történt?* interjúk.

A vállalatnak és dolgozóinak helyzetét kétszer vizsgálta a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai intézetének kutatócsoportja. Első alkalommal – a fentiekben is említett kutatás során – 1978–1981 között került sor egy pillanatfelvételtre. A második kutatás 1994-ben, a rendszerváltozást követő időszakban történt. Az OSA Archívum és a 20. Század Hangja Archívum és Kutatóintézet sajnos nem rendelkezik eredeti forrásanyagokkal a második Orion-kutatásról. Amit erről a vizsgálatról tudunk, azt a H. Sas Judit által írt *Szubjektív történelem* című könyvben találjuk. Itt kerülnek megfogalmazásra az első és második Orion-kutatás eredményei.

H. Sas Judit (1995) az első Orion-vizsgálatot követően 1986-ra készítette el a kutatás legfontosabb eredményeit összefoglaló könyvét, mely akkor irritálónak nyilvánított tartalma miatt nem jelenhetett meg. A kiadvány végül csak jóval a rendszerváltozás után (már a második kutatás eredményeit is magába foglalva), 1995-ben került kiadásra.

A második Orion-kutatás az elsőhöz képest jóval kisebb volumenű volt. H. Sas Juditon kívül három kutató vett benne részt: Herczog Mária, Horváth Albert és Józsa Judit. A kutatók célja az első vizsgálatban megkérdezett interjúalanyok felkeresése volt. Arra voltak kíváncsiak, hogy a rendszerváltozás időszaka hogyan érintette egykori megkérdezetteiket. Milyen változást hozott, milyen átalakulással járt számukra

KUTATÁSTÖRTÉNET

– és az Orion gyár számára – ez az időszak. 1994-ben az első kutatás 90 résztvevőjéből 15 embert sikerült megtalálniuk. Velük egyenként mélyinterjút készítettek.

A H. Sas Judit vezette Orion-kutatás egyedülálló lehetőséget kínál arra, hogy a társadalmi változások nyomán bekövetkező átalakulások megértéshez és megismeréséhez közelebb kerüljünk. Az Orion vállalat jogelődjét 1913-ban alapították. Átélték az államosítást, az államszocializmus időszakát, a rendszerváltozást, a privatizálást és a mai napig fennálló, nyereséges, működő vállalat. Ennek a gyárnak – és dolgozóinak – mindennapi életébe engednek bepillantás nyerni H. Sas Judit és kutatótársai. A kétrészes kutatássorozat folytatásának gondolatát az államszocializmus, a rendszerváltozás és napjaink időszaka között érezhető életmódbeli és vállalatszerkezeti átalakulás megértésének igénye hívta életre. Céloként jelöltem ki az első két Orion-kutatás folytatását, azok részbeni megismétlését, a harmadik Orion-kutatás lebonyolítását. Milyen változás történt a gyárnak és dolgozóinak életében? Mi történt a rendszerváltozás óta? Mivel foglalkozik ma a gyár? Hogyan élnek az egykori alkalmazottak? Változott-e az életük, és ha igen, miben érznek változást? Hogyan tekintenek vissza az egykori időszakra és hogyan értékeli a mai helyzetet?

A kutatás első lépése a forrásanyagok megismerése és feltárása volt. Az első Orion-kutatásból fennmaradt eredeti forrásanyagok kezdetben még rendezetlenül és digitalizálatlanul álltak a kutatók rendelkezésére. Az első feladat ezen anyagok sorba rendezése és digitalizálása volt. Annak ellenére, hogy a kutatásból fennmaradt forrásanyagok nem hiánytalanok, hiszen nem sikerült megmenteni a teljes állományt, mégis óriási anyagmennyiség áll rendelkezésre. A digitalizálás eredményeként 190 PDF fájl született, melyek között több 60-70 oldalas életútinterjú is találunk. Az írógépekkel átütőpapírra gépelt eredeti forrásdokumentumok digitalizálása nem könnyű feladat. Az idő okozta sárgulás, a rendezések okozta gyűrődések és a papír gyengesége különösen megnehezíti és lassítja a folyamatot.

Ezt követően a kutatás fontos állomása volt, a H. Sas Judittal való személyes találkozás. Lendületet és újabb perspektívát adott a vele való beszélgetés. Rávilágított néhány a saját kutatásában megélt kihívásra. Sokszor komoly nehézséget okozott az egy éven át tartó kutatás során a kutató és az interjúalany közötti formális kapcsolat fenntartása. Az interjúalanyok a sokadik látogatás után már-már barátként fogadták a rendszeresen visszatérő kutatót, akinek a legmélyebb érzéseikről, élethelyzeteikről számoltak be. Ennek ellenére a kutató mégsem alakíthatott ki baráti kapcsolatot. Nem bonyolódhatott baráti beszélgetésbe, nem adhatott tanácsot egy-egy helyzet kezelésére még akkor sem, ha annak felvilágosult ismerője volt. A kutató tehát nem avatkozhatott bele az életút alakulásába sem barátságával, sem tanácsaival, hiszen az ő feladata a megfigyelés és a leírás volt. Ezen kihívás kezelésére, és az interjúk során átélt személyes tapasztalatok megosztására rendszeresen összeült a vizsgálatban résztvevő kutatók társasága.

H. Sas Judit véleménye szerint érdemes folytatni a kutatássorozatot, hiszen az első Orion-kutatás óta eltelt 40 év. A fennmaradt interjúkból kiderül, hogy mi foglal-

KUTATÁSTÖRTÉNET

koztatta akkor azokat az embereket: melyek voltak a munkahelyi problémáik – ha voltak egyáltalán –, illetve hogy milyen terveik és céljaik voltak. Vajon most hogyan viszonyulnak a tervezéshez: vannak céljaik a jövőre nézve; mennyire konkrétak ezek a célok? Mennyire érezték az Orionban, a munkahelyükön a biztonságot és mennyire érzik ma? Hogy látják a gyár alakulásának helyzetét? Megtartotta-e a vállalat az egykori nemzetközileg is elismert helyzetét?

Az interjút követően, a kutatás operacionalizálásakor nyilvánvalóvá vált, hogy egy az első Orion-kutatáshoz hasonló színvonalú és mélységű kutatás készítése – annak pontos módszertani lemásolása – meghaladja egyetlen kutató kapacitását, vagy legalábbis hosszú évtizedekig tartó munka volna. További kihívások is felmerültek: már a második Orion-kutatás alkalmával is komoly nehézséget jelentett az egykori interjúalanyok felkutatása. Az első kutatásban részt vett 90 főből 1994-ben már csak 15 résztvevőt sikerült megtalálni. Velük készítették mélyinterjút az életükben a rendszerváltozás hatására bekövetkező változásokról. Szembe kellett nézni a ténnyel, hogy 2015-2016-ra lehetetlenné vált az első kutatásban részt vett interjúalanyok megtalálása. (Minden alkalommal, amikor Orion-dolgozóval találkoztam, rákérdeztem, hogy ismer-e valakit, aki az első kutatásban részt vett, illetve, hogy nem hangzik-e ismerősen számára az első kutatás forrásanyagaiból fennmaradt résztvevők családnévei közül valamelyik. Interjúalanyaim közül senki nem hallott korábbi Orion-kutatásról. Néhány az első kutatásból fennmaradt családnév azonban ismerős volt számukra, minden ilyen ismerősről kiderült azonban, hogy már elhalálozott. Az 1978–1981-es kutatás egykori résztvevői közül ma is élő személyre nem találtam.)

A fentiek ismeretében váltak célcsoportommá az első kutatás résztvevőivel megegyező korosztályba tartozó budapesti dolgozók, akik hosszú évtizedeken át az Orionban dolgoztak. Összesen 30 főt kérdeztem meg. Közülük 23-an nyugdíjasok és 7 fő jelenleg is az Orionnál dolgozó idős alkalmazott. A kiválasztott interjúalanyokkal irányított életútinterjú készült, melyhez alapul vettem a H. Sas Juditék által az első kutatás során alkalmazott életútinterjú vezérfonalat.

Az 1978-ban készített vezérfonal némiképp modernizálásra, frissítésre szorult. Eredeti formájában nem lehetett átvenni.

„– Milyen alapvető civilizációs felszereléssel rendelkeznek?

– A lakás vízzel való ellátása:

- udvari kút
 - motoros szivattyúval
 - motoros szivattyú nélkül
- városi vízvezeték.

– Van-e fürdőszoba vízöblítéses WC-vel?”³

³ Részletek az első Orion-kutatás vezérfonalából.

KUTATÁSTÖRTÉNET

A fenti vezérfonalrészletből láthatjuk, hogy több kérdés napjainkra elveszítette relevanciáját (legalábbis a munkásosztály elit rétegének tartott Orion-dolgozók lakását illetően 2015–2016-ra).

A vezérfonal a modernizálás mellett bővítést is igényelt. A rendszerváltozás időszakára, az azt követő évtizedekre, valamint napjainkra vonatkozó kérdések nem szerepeltek (értelemszerűen nem szerepelhettek) H. Sas Juditék kérdéssorában. Sajtó kutatásom vezérfonala ezen a téren több kérdéssel került kiegészítésre.

- „– Milyen volt a rendszerváltozás előtt és után a dolgozók közötti kollegialitás?
- Milyen pozitívumokkal/negatívumokkal járt az államszocializmus időszakában az akkori élet?
 - Miben volt könnyebb/nehezebb a boldogulás?
- Milyen pozitívumokkal/negatívumokkal jár a rendszerváltozás utáni élet?
 - Miben könnyebb/nehezebb a boldogulás?”⁴

A vezérfonal elkészítését követő lépés az interjúalanyok felkutatása volt. Az interjúalanyok honorárium nélkül, ingyenesen vállalták a kutatásban való részvételt. A megkérdezettek anyagi juttatásért vállalt részvételének elkerülése két szempontból is indokolt volt. Egyrészt a kutatás támogatás, finanszírozás hiányában önköltségből valósult meg. Másrészt a fizetett interjúalanyokkal szemben felmerülő módszertani aggályok elkerülése végett. A honorált interjúk esetén mindig felmerül a kérdés: vajon mennyire őszinte az interjúalany, mennyire mondja azt, amiről azt gondolja, hogy az interjúztatója hallani szeretne. Lehetséges-e egyáltalán egy előre lefixált honoráriumért vállalt interjú esetén mély és őszinte hangvételre váltani? A fizetség nem eredményezi-e a kutató és interjúalanya közötti szerep felborulását, és válnak inkább munkaadóvá és munkavállalóvá? Ha kvantitatív kutatásoknál alkalmazzuk is a fizetett adatszolgáltatást, kvalitatív kutatások esetén – különösen egy ennyire a személyes tapasztalatokra és a személyes véleményre, megélt élethelyzetek elmesélésére irányuló kutatásnál, mint amilyen az Orion-kutatás is – érdemes ezt elkerülni. (Még ebben az esetben is fennáll a lehetősége annak, hogy interjúalanyunkat pusztán szimpátiánk elnyerése végett a megfelelés motiválja.)

Az interjúalanyok felkutatása több fórumon zajlott. Egyrészt a Vasas Szakszervezetten keresztül, másrészt az Orion Facebook-csoportján keresztül. Az *Orion – Egy kis nosztalgia* Facebook-csoport egy privát csoport, mely jelenleg 699 tagot számlál, és amely akár terepe lehet további Orion-kutatásoknak is. A csoport zárt, csak meghívó ellenében lehet csatlakozni. Ennek lehetőségét számomra az egyik interjúalany ajánlotta föl. (Véletlenszerűen kerültek kiválasztásra olyan emberek, akik lakóhely és kor szempontjából illeszkedtek az előre meghatározott kiválasztási szempontokhoz. Velük Facebook-üzenet formájában kezdődött a kapcsolatfelvétel, majd pozitív

⁴ Részletek a harmadik Orion-kutatás vezérfonalából.

KUTATÁSTÖRTÉNET

válasz esetén telefonos egyeztetés következett a személyes találkozás és az interjú részleteiről.)

Az interjúalanyok felkutatásának eszköze volt az egyszerű hólabda módszer is. Az interjúk végeztével minden interjúalanyomnak feltettem a kérdést, hogy ismer-e valakit, aki véleménye szerint szívesen részt venne egy hasonló beszélgetésben. A legtöbb interjúalany adott további ajánlást, volt, aki többet is.

Az Orion nosztalgia-csoport tagjai évről évre személyes találkozót is szerveznek Dömsödön az Orion egykori horgásztelepén. Két alkalommal, mint tiszteletbeli vendég, részt vettem ezeken az összejöveteleken, melyek alkalmával újabb kapcsolatokra tehettem szert. A találkozásokból később új életútinterjúk születtek.

Elterjedt a híre a kutatásnak. Több alkalommal előfordult, hogy a személyes találkozások alkalmával már nem kellett részleteibe menően magyarázni a vizsgálat okát és célját, mert a kutatás híre megelőzte. Hosszú idő után a kis közösség életében újra esemény történt. Ezt jelenthette számukra a harmadik Orion-kutatás. Az interjúalanyok téma iránti elköteleződését és lelkesedését jól reprezentálja az is, hogy az interjúfelvételeket követően, évekkal később is volt egy nyugdíjas korú Orion-dolgozó, aki azzal az igényével keresett meg, hogy ő is szeretne a felmérésben részt venni.

Az interjúalanyok felkutatásának módszerei rávilágítanak arra, hogy kutatás semmilyen szinten nem reprezentatív, de magán viseli a kvalitatív felmérések pozitív tulajdonságait, melynek köszönhetően mély elbeszéléseket, visszaemlékezéseket, egyedi eseteket, kibontott történeteket láthatunk.

Az interjúalanyokkal legelőször telefonos kapcsolatfelvétel történt. Egyeztetésre került az időpont és a helyszín. A beszélgetés helyszínét illetően törekvés volt arra, hogy a H. Sas Juditék által alkalmazott módszertan valósuljon meg, vagyis hogy az interjúalany otthonában kerüljön sor a beszélgetésre. Ennek pozitív hozadéka az, hogy otthonukban, saját környezetükben az emberek inkább érzik magukat biztonságban, és hamarabb nyílnak meg, mint egy zsúfolt, ismeretlen helyen. Ennek ellenére volt olyan, aki nem szívesen vállalta az interjút otthonában. Akadt olyan, akivel az Eötvös Loránd Tudományegyetem egy termében került sor a beszélgetésre, és volt olyan is, akivel az Orion épületében (Budapest, Jászberényi út 29/B).

Az interjúk hanganyagai egyetlen kivételtől eltekintve diktafonos formában kerültek rögzítésre. Egyetlen hölgy volt, aki ettől határozottan elzárkózott, és csak azt engedte, hogy jegyzet formájában kerüljenek rögzítésre az általa elmondottak. Megjegyezném, hogy szinte minden interjú során volt olyan pillanat, amikor a megkérdezett leállította a diktafonos felvételt. Kihangsúlyozta, hogy a következő információt kizárólag velem – mint magánemberrel – szeretné megosztani, és nem járul hozzá, hogy ez hanganyag formájában rögzítésre kerüljön, vagy hogy nyilvánosságra jusson. Tették ezt úgy, hogy már a telefonos egyeztetés során is minden interjúalany tájékoztatást kapott arról – és természetesen minden diktafonos rögzítés előtt újra informálva lettek – hogy a készített hanganyagok nem kerülnek harmadik fél birtokába, illetve hogy a felhasznált idézetek anonim módon, név nélkül fognak megje-

KUTATÁSTÖRTÉNET

lenni. Ez két fontos dologra világít rá. Egyrészt a bennük lévő félelemre: még ma is vannak olyan múlt- és jelenbeli események, amikről nem mernek leplezetlenül, nyíltan, a nevüket vállalva beszélni. Másrészt arra is rámutat megnyilvánulásuk, hogy a beszélgetések valóban őszinték és mélyek voltak, tele érzelmekkel. Egyetlen olyan interjúalany volt, akit feszélyezett a szituáció, és csak szeretett volna mielőbb túllenni rajta. Vele az Orion épületében került sor a találkozásra, épp a főnöke szobája melletti tárgyalóban. Elképzelhető, hogy feszélyezettségének munkahelye és főnöke közelsége volt a kiváltó oka. Ennek ellenére még ő is szívesen beszélt magánéletéről, személyes ügyeiről, csak a munkahelyét érintő kérdéseket kerülte ki érezhetően.

Általánosságban mégis az jellemző, hogy olyan mély beszélgetések alakultak ki az életútjukat gyermekkoruktól elmesélő interjúalanyokkal, hogy a megkérdezettek gyakran sírtak, leplezetlenül dühöngtek vagy kiabáltak a haragtól. Az indulatok jellemzően a rendszerváltás történetének elmesélésekor törtek a legmagasabbra. A korábban sikeresen működő gyár felszámolása, a géppark, a szerszám- és eszközállomány kiárusítása a mai napig nagyon érzékenyen érinti őket. Ugyanakkor több interjúalany nosztalgizva, boldogan beszélt az egykori szép emlékekről is.

Az irányított életútinterjúk átlagos időtartama két-három óra között mozgott, a leghosszabb interjú öt és fél órára nyúlt. A 30 interjú lebonyolítása több mint egy évig tartott. 2015-2016 között került sor rájuk. Ezt követte az hanganyagok feldolgozásának fázisa. A folyamat a diktafonra rögzített felvételek legépelésével indult. Az interjúk szó szerinti átiratának elkészítése embert próbáló feladat. A sokszor csapongó gondolatok nyomon követése, a tartalmilag korántsem kerek mondatok rögzítése és értelmezése, valamint a nehezen érthető szavak/mondatok többszöri visszahallgatása rengeteg időt igényel. Voltak olyan interjúk, melyeknek írott terjedelme meghaladta a 40 oldalt.

Miután gépelt formában is rendelkezésre álltak az interjúk, megkezdődhetett az elemzésük. Az egyes életúttörténetek margójára címszavakat generálva születtek meg a vizsgálatra érdemes témák csoportjai. A mélyebb vizsgálatot igénylő témákat a több interjúban felmerülő ugyanazon címszavak hozták létre. Az egyező címszavak révén megszülető téma mélyebb elemzésére az ad lehetőséget, ha egyszerre, egy időben láthatjuk egymás mellett a különböző interjúkon elhangzó véleményeket. Véleményem szerint a kvalitatív életútinterjúk elemezhetőségének kulcsa abban rejlik, hogy egyszerre lássuk egymás mellett minél több interjúalany teljes élettörténetét. Ha rendelkezésünkre áll ez az ismeret, akkor szabadon szárnyalhatunk az életutak között asszociálva. Lehengerlő ismeret egy adott pillanatban több különböző életet ily módon látni, és az eltérő életutak eseményei közötti fordulatokat felismerni.

A kutatás eredményeként megszülető könyv *Volt egyszer egy Orion...* címmel a *Gondolat kiadó* gondozásában a nagy múltú *Magyarország felfedezése* könyvsorozat részeként 2021-ben kerül megjelenésre.

KUTATÁSTÖRTÉNET

Irodalom

20. Század Hangja Archívum és Kutatóműhely

<https://20szazadhangja.tk.hu/> (Letöltve: 2021. 07. 21.)

A kutatás eredményeként megjelenő könyv – *Volt egyszer egy Orion...*

<https://www.gondolatkiado.hu/volt-egyszer-egy-orion-hellip> (Letöltve: 2021. 07. 21.)

Gondolat Kiadó <https://www.gondolatkiado.hu/> (Letöltve: 2021. 07. 21.)

H. Sas J. (1995): Szubjektív történelem 1980–1994. MTA Szociológiai Intézet, Budapest.

Magyarország Felfedezése Alapítvány

<https://magyarorszagfelfedezese.hu/> (Letöltve: 2021. 07. 21.)

OSA Archívum (Vera and Donald Blinken Open Society Archives)

<https://www.osaarchivum.org/> (Letöltve: 2021. 07. 21.)